

Odkryjmy na nowo były obóz koncentracyjny Sonnenburg i zachowajmy jako miejsce międzynarodowej pamięci o zbrodniczym systemie faszystowskim i ruchu oporu w okupowanych krajach

Istnieje już niewiele miejsc, które świadczą o zbrodniczym charakterze faszyzmu od początku jego rządów w 1933 roku tak wyraźnie jak były niemiecki obóz koncentracyjny, a następnie ciężkiego więzienia Sonnenburg, znajdujące się obecnie w polskim mieście Słońsk. Wymordowanie ponad 700 osób spośród 840 więźniów więzienia Sonnenburg, wśród nich Francuzów, Luksemburczyków, Niemców, Belgów, Holendrów, Czechosłowaków i innych, w tym 91 tak zwanych *Lëtzebuenger Jongen*, którzy zostali zabici przez esesmanów w nocy z 30 na 31 stycznia 1945 roku, na kilka godzin przed wyzwoleniem przez oddziały Armii Czerwonej, zamyka w dramatyczny sposób trwające 12 lat zbrodnie niemieckiego faszyzmu.

Miejsce to posiada jednak nie tylko doniosłą wartość związaną z pamięcią o tych ofiarach zarówno w Niemczech, jak i w Polsce. W obozie koncentracyjnym Sonnenburg, przekształconym po roku istnienia w kwietniu 1934 roku w ciężkie więzienie karne torturowano i mordowano także antyfaszystów i członków ruchu oporu z całej okupowanej Europy. Pamięć o wydarzeniach od przejęcia władzy przez Hitlera 30 stycznia 1933 roku do tragicznej nocy 30 stycznia 1945 roku zmusza dzisiaj do postawienia pytania o formy i treści społecznego sprzeciwu przeciwko odradzaniu się ruchów neofaszystowskich w obecnej Europie. Pamięć o ofiarach faszyzmu wobec faktu odradzania się współcześnie organizacji neofaszystowskich i narodowo-populistycznych, głoszenia ich pogromów i coraz większej ksenofobii nie tylko w Niemczech i Europie Zachodniej, ale i Europie Środkowej, a ponadto rosnących tendencji antysemickich i antyromskich w przestrzeni publicznej nadaje temu miejscu nowe znaczenie.

Przedstawiciele berlińskiego oddziału Stowarzyszenia Ofiar Prześladowanych przez Reżim Nazistowski – Zrzeszenie Antyfaszystów (Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes – Bund der Antifaschistinnen VVN-BdA) uczestniczą od 2009 roku w corocznych obchodach upamiętnienia rocznicy masakry z nocy 30 stycznia 1945 roku. Upamiętnienie pomordowanych przy Muzeum Martyrologii Ofiar Obozu Sonnenburg oraz na cmentarzu jeńców wojennych, gdzie pogrzebane są także ofiary masakry odbywają się, co roku, przy dużym udziale miejscowej społeczności. O dniu tym pamiętają kombatanci, byli partyzanci, więźniowie niemieckich obozów koncentracyjnych, regionalni i krajowi politycy ze Słońska i Gorzowa, przedstawiciele Muzeum Seelower Höhen, przedstawiciele poselstwa białoruskiego i luksemburskiego, a ponadto młodzież z lokalnych szkół, przedstawiciele Kościoła katolickiego i organizacji pozarządowych. W ramach uroczystości jednostka Wojska Polskiego przeprowadza apel poległych.

Po rozmowach między przedstawicielami VVN-BdA oraz kombatantami ZKRP i BWP z Gorzowa i posłanki Sejmu RP pani Bożeny Sławiak (PO) wójt gminy Słońsk pan Janusz Krzyśków zwrócił się do berlińskiego oddziału VVN-BdA z prośbą o aktywny współdziałanie w staraniach na rzecz przygotowania nowej wystawy upamiętniającej ofiary obozu koncentracyjnego i ciężkiego więzienia karnego Sonnenburg.

Słońsk/Sonnenburg powinien zostać na nowo odkryty, jako ważne miejsce pamięci, w którym więziono, torturowano i mordowano działaczy ruchu oporu z wszystkich okupowanych przez hitlerowskie Niemcy krajów, antyfaszystów i przeciwników reżimu Hitlera. Miejsce to powinno zostać przybliżone europejskiej opinii publicznej, jako szczególne nie tylko dla Polaków i Niemców.

Do wspólnego wysiłku na rzecz tego ważnego w Europie miejsca pamięci zapraszamy wszystkie zainteresowane osoby, zwłaszcza pochodzące z tych krajów, których obywatele

zostali zmuszani do pracy przymusowej w niemieckim obozie i więzieniu Sonnenburg. To tu zamęczano i mordowano przedstawicieli narodów okupowanych przez niemieckich faszystów.

Dzisiejszy Słońsk leży w bezpośrednim sąsiedztwie granicy polsko-niemieckiej i uznawana jest za bramę do Parku Narodowego „Ujście Warty”. Ze względu na fakt, że lokalne szkoły zainteresowane są wymianą z zagranicznymi organizacjami partnerskimi w dziedzinie edukacji, warto wspomóc wszelkie inicjatywy zmierzające do rozwinięcia międzynarodowej współpracy i wymiany młodzieży w ramach projektów związanych z edukacją historyczną, pracą na rzecz pokoju i bliższym poznaniem wyjątkowego pod względem krajoznawczym regionu. Pragniemy, by wzorowa i godna naśladowania tradycja pracy upamiętniającej z młodzieżą w luksemburskich liceach oraz norweskich *Hvite Busser* („Białych Atubusach”) mogła wpłynąć także na inicjatywy na gruncie lokalnym, związanym z upamiętnieniem historii obozu koncentracyjnego i martyrologii jego więźniów. Proces ten mógłby zostać wsparty przez inicjatywy, na które składałaby się współpraca rodzin byłych więźniów lub organizacji reprezentujących byłych więźniów w danych krajach, przedstawicieli niemieckich, luksemburskich, francuskich, norweskich, polskich, miejsc pamięci i muzeów, historyków, fundacji, a także szkół oraz Polsko-Niemieckiej Współpracy Młodzieży (PNWM).

W wyniku swych starań Gmina Słońsk zdobyła na rzecz rekonstrukcji zniszczonego Muzeum Martyrologii 324 890 euro z funduszu Euroregionu Pro Europa Viadrina. W wyniku porozumienia z wójtem gminy uzgodniliśmy przeprowadzenie w dniu 13 września 2013 roku międzynarodowej konferencji na temat historii, formy upamiętnienia i przyszłej koncepcji Muzeum Martyrologii Ofiar Obozu Koncentracyjnego i Ciężkiego Więzienia Sonnenburg zatytułowanej „Pamięć o przeszłości buduje wspólną przyszłość”. Oczekujemy i liczymy na gości z Polski, Niemiec, Luksemburga, Norwegii, Belgii i innych krajów.

Od 3 kwietnia 1933 do 23 kwietnia 1934 roku w Sonnenburgu znajdował się obóz koncentracyjny stworzony na terenie byłego ciężkiego więzienia karnego (zamkniętego w 1931 roku ze względu na katastrofalne warunki sanitarne). W grupie ponad 1000 więźniów przeważali komuniści, ale były tam również tak znane osobistości jak noblista Carl von Ossietzky, pisarz Erich Mühsam czy adwokat Hans Litten i wielu innych. Ze względu na niewyobrażalną brutalność strażników obóz koncentracyjny Sonnenburg szybko uzyskał, dzięki relacji zbiegłych więźniów, w opinii światowej przydomek „piekła tortur”. Pod koniec lat osiemdziesiątych XX wieku w Berlinie Zachodnim zawiązała się grupa robocza w łonie ruchu na rzecz pokoju i przy wsparciu polskich naukowców rozpoczęła swą pracę dla wspólnego upamiętnienia ofiar obozu. W ten sposób powstały przed 25 laty trzy zeszyty zawierające materiały na temat obozu Sonnenburg. Peter Gerlinghoff, ówczesny inicjator tego projektu, przekazał berlińskiemu oddziałowi VVN-BdA wszelkie związane z tym dokumenty.

Zawiązana na nowo w lutym 2013 roku grupa robocza przy berlińskim oddziale VVN-BdA badająca historię obozu koncentracyjnego i ciężkiego więzienia karnego Sonnenburg korzysta już na obecnym etapie z tych materiałów, pragnąc wesprzeć w ten sposób zaangażowanie Gminy Słońsk na rzecz muzeum. W tej chwili przygotowywana jest elektroniczna baza danych zawierająca obecnie już ponad 500 nazwisk byłych więźniów obozu koncentracyjnego. Dzięki uprzejmości władz Gminy Słońsk posiadamy także listę około 600 nazwisk byłych więźniów obozu koncentracyjnego i więzienia Sonnenburg, którą sporządził prawnik i kierownik Okręgowej Komisji Badania Zbrodni Hitlerowskich w Zielonej Górze, doktor Przemysław Mnichowski. Niestety, do dziś nie istnieje kompletna lista nazwisk ofiar masakry w nocy z 30 na 31 stycznia 1945 roku, które zostały pochowane na cmentarzu jeńców wojennych w Słońsku. Mamy nadzieję, że nasze poszukiwania w

archiwach, w dotychczas nieznanymi publikacjach i w ramach organizowanych warsztatów historycznych być może pozwolą na uzyskanie nowych faktów w tej mierze.

Wszystkich zainteresowanych pracą na rzecz przedstawienia Słońska, jako ważnego europejskiego miejsca pamięci oraz w uczestnictwie 13 września 2013 roku we wspólnej konferencji Gminy Słońsk oraz berlińskiego oddziału VVN-BdA zapraszamy do nawiązania z nami kontaktu.

Uprzejmie prosimy o nadsyłanie osobistych dokumentów, zdjęć więźniów, relacji byłych więźniów, którzy przeżyli obóz oraz podzielenie się z nami wskazówkami na temat ewentualnych publikacji i znanych Państwu zasobach archiwalnych. Gorąco prosimy także – w miarę możliwości – o darowizny na rzecz dalszych poszukiwań archiwalnych.

Nasz adres:

Berliner VVN-BdA

Mehring-Platz 1

D-10243 Berlin

Tel. 030 297 841 78

email: berliner-vvn-bda@antifa-net.de

Hans Coppi, przewodniczący krajowy berlińskiego oddziału Stowarzyszenia Ofiar Prześladowanych przez Reżim Nazistowski – Zrzeszenie Antyfaszystów (Vereinigung der Verfolgten des Naziregimes – Bund der Antifaschistinnen VVN-BdA)

Kamil Majchrzak, redaktor polskiej edycji miesięcznika „Le Monde diplomatique”